

MÜTAREKE DÖNEMİNDE TÜRK ORDUSU'NUN ELVİYE-İ SELÂSE'DEN TAHLİYE EDİLMESİ

* * *

THE EVACUATION OF THE TURKISH ARMY FROM ELVİYE-İ SELÂSE
DURING THE MONDROS ARMİSTİCE

M.Sait DİLEK¹

1 878'den 1918 yılına kadar Rus esareti altında yaşayan Elviye-i Selâse (Kars, Ardahan, Batum) halkı bu süre içerisinde pek çok zorluklar çekmesinc rağmen Türklük şuurunu kaybetmemiş olup; 3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması'nın 4. Maddesi gereğince 12 Haziran 1918'de yapılan plebisitte Anavatan'a katılmayı kabul etmişlerdi. Fakat, Elviye-i Selâse halkının Anavatan'a katılma sevinci çok kısa sürmüştür. Çünkü 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile İtilaf Devletleri mütareke hükümlerine aykırı hareketlerde bulunmaya başlamışlardı ve bu durum karşısında Osmanlı Hükümeti'nin pasif tutumu, Elviye-i Selâse'deki Türk Ordusu'nun bölgeden çekilmesine zemin hazırlamıştır. Fakat Türk Ordusu'nun tahliye süresi içerisinde ordu için gerekli olan cephane, mühimmat ve yiyeceklerin büyük kısmını Erzurum'a taşıması kısa bir zaman sonra başlayacak olan Milli Mücadeleye önemli katkıda bulunmuştur.

3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması'nın 4. Maddesi¹ gereğince; Kars, Ardahan ve Batum'un kendi sınırları içinde kalacağını kabul eden Osmanlı Devleti, daha mütareke imzalanmadan, Elviye-i Selâse dışındaki Kafkas arazisini boşaltmaya razı olmuştu². Nitekim Osmanlı Ordu-yı Hümayünü Başkumandanlık Vekâleti, 20 Ekim 1918'de³ ve 21 Ekim 1918'de IX. Ordu Kumandanlığı'na verdiği emirlerle 24 Ekim

---

Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi

¹ Brest-Litovsk Antlaşması'nın 4. Maddesi; Elviye-i Selâse ve Doğu Anadolu ile ilgili olup bu maddeyle göre; Ruslar işgal ettikleri Doğu Anadolu ve Elviye-i Selâse'yi boşaltacaklardı. Ayrıca Elviye-i Selâse'nin geleceğini belirlemek için serbest plebisit yapılacaktı. Elviye-i Selâse'yi tahliye edecek olan Rusya, buralarda devletler hukuku ve milletlerarası hukuk açısından yapılacak yeni teşkilatlanmaya karışmayacaktı; Elviye-i Selâse halkı, komşu devletler, özellikle Osmanlı Devleti ile anlaşarak, kendi yeni düzenini kuracaktı. Bkz. Düstur, 2.Tertip, X, İstanbul, 1928, s.409.

² Osmanlı Devleti, Kafkaslardan çekilmeyi oradaki hakimiyetini Brest-Litovsk'a aykırı bulduğu için değil, o zamanki siyasi ve askeri şartlar gereği kabul etmiştir. Zaten, savaşın gidiş hatı Türkler açısından iyi değildi. Kafkaslardaki hakimiyeti de uzun süreli olamayacaktı. Bu sebeple eğer, kendi isteği ile buralardan çekilirse (veya çekilir görünürse) Elviye-i Selâse'yi elde tutabileceğini düşünmüştür. Bkz. S.Fsin DAYI, Elviye-i Selâse'de Milli Teşkilatlanma, Erzurum, 1997, s.72.

³ Osmanlı Ordu-yı Hümayünü Başkumandanlık Vekâleti tarafından verilen 20 Ekim 1918 tarihli emirde; Brest-Litovsk Antlaşması ile kazanılan yerler hariç, Kafkasya'nın, IX. Ordu Kumandanlığı

1918'den itibaren, altı hafta içerisinde Brest-Litovsk Antlaşması ile kazanılan yerler hariç, Türk Ordusu tarafından ele geçirilen yerlerin boşaltılmasını istemiştir. Ayrıca Şark Ordular Grubu Komutanlığı kaldırılarak, VI. ve IX. Ordular doğrudan Genel Karargah'a bağlanmıştır⁴. 27 Ekim 1918 tarihinde ise Harbiye Nezâreti'nin 5287 numaralı emriyle Azerbaycan ve Şimâli Kafkasya Komutanlığı ortadan kaldırılmıştır⁵. Elviye-i Selâse dışındaki Kuzeybatı İran'ın ve bütün Kafkasya'nın boşaltılması görevi Yakup Şevki Paşa komutasındaki IX. Ordu Kumandanlığı'na verilmiştir⁶. Yakup Şevki Paşa'nın emri ile harekete geçen Türk Ordusu; 17 Kasım 1918'de Bakû'yü⁷, 18 Kasım 1918'de ise Tebriz'i⁸ tahliye etmiştir. Mondros Mütarekesi'nden önce Elviye-i Selâse dışındaki Kafkas arazisinin Türk Ordusu tarafından 24 Ekim 1918'de başlatılan tahliye süreci 4 Aralık 1918'de sona ermiştir⁹.

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin 15. Maddesi ile Batum, İtilaf Devletleri'nin idaresine geçtiğinden; Batum'un Türk Ordusu tarafından tahliyesi, Osmanlı Hükümeti'nce kabul edilmişti. Mondros Mütarekesi'nin 11. Maddesi'ne göre ise; İtilaf Devletleri, gerekli incelemelerden sonra Elviye-i Selâse'nin (Batum hariç) tahliye edilip edilmeyeceğine karar vereceklerdi¹⁰. Bu sebeple, IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa, harekete geçerek 5 Kasım 1918 tarihinde Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne bu konu ile ilgili bir telgraf göndermiştir. Yakup Şevki Paşa telgrafında; Mondros Mütarekesi'nin 11. Maddesi'ne binaen İtilaf Devletleri tarafından yapılacak incelemelerden önce bölgede güçlü bir idari teşkilatın kurulması gerektiğini vurgulayarak, ihtiyaç duyduğu memurların süratle bölgeye gönderilmesini istemiştir. Yakup Şevki Paşa'nın amacı bölgede güçlü bir idari teşkilat kurarak İtilaf Devletleri'nin incelemeleri sırasında Türk tarafı lehine karar vermesini sağlamak idi¹¹. Fakat Mütareke'nin imzalanmasından hemen sonra, İtilaf Devletleri'nin Musul ve İskenderun'u haksız işgalleri karşısında, mütarekenin feshedilerek, tekrar savaş çıkabileceğini düşünen Osmanlı Hükümeti'nin pasif davranışı, İtilaf Devletleri'ni daha da hukuk tanımaz bir hale getirmiştir¹².

8 Kasım 1918'de Amiral Calthorpe'a verilen emirde "Bütün Türk kıtaları Kafkasya'dan 1914 yılı hududu gerisine alınmalıdır" deniliyordu¹³. Nitekim Osmanlı

---

tarafından süratle boşaltılmasını istemiştir. Tahliyenin başlangıç tarihi belirtilmemiştir. Bkz. Askerî Tarih ve Stratejik Tetüd Dairesi Başkanlığı Arşivi, Kutu No:5, Gömlek No:113, Belge No:113-1.

⁴ Türk İstiklâl Harbi, I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, Ankara, 1999, s.221, 226.

⁵ Türk Tarih Kurumu, Tevfik Bıyıklıoğlu Arşivi, Dosya No:97.

⁶ Türk İstiklâl Harbi, I, Mondros Mütarekesi..., s.226.

⁷ TTK, Tevfik Bıyıklıoğlu Arşivi, Dosya No:97.

⁸ Türk İstiklâl Harbi, I, Mondros Mütarekesi..., s.227.

⁹ 4 Aralık 1918'te IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa, Harbiye Nezâreti'ne gönderdiği telgrafta; Türk Ordusu'nun Brest-Litovsk Antlaşması ile kazanılan yerlerin (Kars, Ardahan, Batum) doğusunda kalan araziye ve İran'ı tamamen tahliye ettiğini bildirmiştir. Bkz. ATASE Arşivi, K.N.3, G.N.120, B.N.120-1.

¹⁰ Kâzım KARABEKİR, İstiklâl Harbimiz, I, İstanbul, 1993, s.43-44; Rauf ORBAY, Cehennem Değürmeni, Siyasî Hatıralarım, I, İstanbul, 1993, s.125,132; Gotthard JAESCHKE, "Die Elviye-i Selâse Kars, Ardahan und Batum" Die Welt Des Islams, The World of Islam, Le Monde Del' Islam, No.5, Vol.XVIII, NR1-2, Leiden E.J.Brill, 1997, s.20.

¹¹ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.115, B.N.115-1-3.

¹² DAYI, Elviye-i Selâse..., s.73.

¹³ Gotthard JAESCHKE, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922), Ankara, 1989, s.3.

Bahriye Nezâreti'ndeki İngiliz İrtibat Subayı Murphy Chilton, İngiltere Hükümeti adına Osmanlı Hükümeti'ne, 11 Kasım 1918'de Mondros Mütarekesi'nin 11. Maddesi'ne ek bent olarak bir nota verip; Türk birliklerinin Elviye-i Selase'yi terk etmelerini istemiştir¹⁴. Bu haksız bir istek olup; mütarekeye de aykırı idi. Çünkü Mütareke'nin 11. Maddesinde; İtilaf Devletleri yerinde inceleme yapıktan sonra, buraların terk edilip edilmeyeceğine karar verecekti. Eğer, 11. Madde'ye itaat edip, bölgede inceleme yapacak olsalardı; Osmanlı Devleti aleyhine karar verebilmeleri çok güçtü. Zaten, 12 Haziran 1918'de yapılan plebisit; Osmanlı Devleti'nin o topraklardaki hukuki, tarihi, milli ve ırkı üstünlüğünü ispatlamıştı. İtilaf Devletleri, yapılacak bir inceleme ile bunu, ikinci kez ispat etmeyi göze alamazdı. Bunun için, 11. Maddeyi kendi istedikleri biçimde yorumlamışlardır¹⁵.

23 Kasım 1918 tarihinde, Harbiye Nezareti'nden, IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa'ya gönderilen telgrafta; İngilizlerin, Elviye-i Selâse'nin tamamen boşaltılmasını istedikleri; hiç olmazsa bu kışı geçirmek üzere askerlerin Batum, Kars, Ardahan havalisinde kalması için teşebbüse geçildiğini fakat ne derece başarılı olunacağı bilinmediğinden erzak ve malzeme nakline hazırlık yapılması istenmiştir¹⁶.

Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisi Cevat Paşa'nın İtilaf Devletleri'nin Elviye-i Selâse'deki Türk birliklerinin durumu hakkında kesin kararının ne olduğunu İngiliz makamlarına sorması üzerine; 24 Kasım 1918'de İngiliz İrtibat Subayı Murphy tarafından kendisine bu konu ile ilgili bir telgraf gönderilmiştir. Murphy, telgrafta; Müttefik Harp Konseyi'nin Elviye-i Selâse'nin boşaltılmasını emrettiğini bildirmiştir¹⁷. Bu sebeple Erkân-ı Harbiye Umûmiye Reisi Cevat Paşa, aynı gün IX. Ordu Kumandanlığı'na tahliyenin yapılması gerektiğini söyleyerek, gerekli hazırlıkların yapılmasını istemiştir¹⁸.

IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa, 26 Kasım 1918'de İtilaf Devletleri'nin tahliye isteğinin mütareke şartlarına aykırı olduğunu söyleyerek bu emre itiraz etmişse de bir sonuç alamamıştır¹⁹.

Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisi Cevat Paşa, Hariciye Nezareti'ne gönderdiği 26 Kasım 1918 günlü telgrafta; Elviye-i Selâse'deki erzak ve mühimmatın naklinin aylarca süreceğinden, nakil yapılmadan ordunun erzağı yetersiz Erzurum, Van ve Trabzon Vilâyetleri dahilinde barındırılmasının mümkün olmadığını; bu sebeple, hiç olmazsa bu kışı geçirebilmek üzere ordunun Elviye-i Selâse'de kalmasının sağlanması için Hariciye Nezareti'nin İtilaf Devletleri'ne tekrar başvurmasını istemiştir²⁰.

29 Kasım 1918 günlü Harbiye Nazırının Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne gönderdiği telgrafında ise; bu kış, sadece Batum Sancağı'nın tahliye edilmesi; Kars ve Ardahan'ın tahliyelerinin ertelenmesi için İtilaf Devletleri nezdinde izin alınması istenmiştir²¹. Fakat bu

¹⁴ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.129, B.N.129-1; Türk Ordusu'nun Elviye-i Selâse'den tahliye edilmesi hakkında geniş bilgi için Bkz. DAYI, Elviye-i Selâse..., s.68-81.

¹⁵ DAYI, Elviye-i Selâse..., s.74.

¹⁶ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.121, B.N.121-1.

¹⁷ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.122, B.N.122-1.

¹⁸ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.122, B.N.122-2; ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.119, B.N.119-1.

¹⁹ Tevfik BİYİKLİOĞLU, "Mondros Mütarekesinde Elviye-i Selâse İle İlgili Yeni Vesikalar", Belleten, XXI/84, Ankara, 1957, s.576.

²⁰ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.125, B.N.125-1; ATASE Arşivi, K.N.80, G.N.90, B.N.90-2; ATASE Arşivi, K.N.9, G.N.62, B.N.62-2.

²¹ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.127, B.N.127-2.

çabalar bir sonuç vermemiştir. Çünkü, İngilizler ordu için gerekli olan gıda maddesi ve mühimmaun nakline engel olarak; hem orduyu hem de ordunun çekildiği yerlerdeki halkı aç ve sefil bırakmak istemişlerdir. Böylece, ordunun beslenme kaynaklarını keserek; daha sonraki muhtemel direnişi, şimdiden önleyebileceklerini düşünmüşlerdir²². Ayrıca, Kars'ın dağlar arasında, savunmaya uygun bir kale olarak stratejik; Batum'un ise Hazar Denizi kıyısındaki büyük petrol merkezi Bakû'den uzanan borular nedeni ile ekonomik öneme sahip olması İngilizlerin Elviye-i Selâse'deki tutumunu kesin olarak belirlemiştir²³.

2 Aralık 1918'de Hariciye Nezareti'nden Harbiye Nezareti'ne, 4 Aralık 1918'de ise Harbiye Nezareti'nden IX. Ordu Kumandanlığı'na gönderilen telgraflarda; Türk askerinin kış müddetince Kars ve Ardahan'da kalması için İtilaf Devletleri'ne başvurulduğunu fakat cevabın büyük bir ihtimalle olumsuz olacağından hazırlıklı olunması bildirilmiştir²⁴.

Yakup Şevki Paşa, Harbiye Nezareti'ne gönderdiği 5 Aralık 1918 tarihli bir telgrafta ise özetle; tahliyenin kesinleşmesi halinde dört aylık bir zamana (Nisan başına kadar) ihtiyacı olduğunu fakat bu hesabın kışın sert geçmemesine bağlı olacağını; kışın sert geçmesi halinde ise şimendiferin kapanacağı bu sebeple de hiçbir nakliyatın yapılamayacağını ve tahliyenin gecikebileceğini bildirmiştir²⁵.

İtilaf Devletleri'nin, Elviye-i Selâse'nin tahliyesini ısrarla istemesi üzerine Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Riyâseti tarafından 9 Aralık 1918'de Elviye-i Selâse'nin tahliyesine dair emir verilmiştir. Nitekim 10 Aralık 1918'de, IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa, Elviye-i Selâse'nin tahliyesine resmen başlamıştır²⁶.

12 Aralık 1918'de bir İngiliz ve bir Fransız yüzbaşı Kars'a gelerek Elviye-i Selâse'de başlayan tahliyenin ne zaman biteceğini IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa'ya sormuştur. Bölgedeki cephane ve erzâğın İtilaf Devletleri'nin eline geçmesini istemeyen Yakup Şevki Paşa zaman kazanmaya çalışmıştır. Bu sebeple Yakup Şevki Paşa, İngiliz ve Fransız askeri yetkililerine; çetin kış şartları yüzünden şimendiferin ve yolların kapanıp günlerce açılmadığını bundan dolayı tahliyenin sekteye uğrayabileceğinden ne vakit tahliyenin biteceğini bilmediğini söyleyerek kesin bir tarih vermemiştir²⁷.

Yakup Şevki Paşa'nın tahliyeyi yavaşlatması üzerine İngiliz makamları, Erkân-ı Harbiye Riyaseti'ne başvurarak tahliyenin hemen yapılmasına dair gerekli emirlerin verilmesini istemiştir. Nitekim 13 Aralık 1918'de Erkân-ı Harbiye Riyaseti tarafından Yakup Şevki Paşa'ya gönderilen telgrafta; İngilizler'in Elviye-i Selâse'nin hemen tahliyesini istediği bildirilmiştir²⁸.

²² DAYI, Elviye-i Selâse..., s.78.

²³ Bülent GÖKAY, Bolşevizm İle Emperyalizm Arasında Türkiye (1918-1923), (Çeviren:Sermet YALÇIN), İstanbul, 1997, s.22.

²⁴ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.131, B.N.131-1; ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.133, B.N.133-1.

²⁵ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.137, B.N.137-1-2.

²⁶ IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa'dan Harbiye Nezareti'ne gönderilen telgrafta; Elviye-i Selâse'nin tahliyesine 10 Aralık 1918'de resmen başlandığı bildirilmiştir. Bkz. ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.173, B.N.173-1; ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.150, B.N.150-1, ATASE Arşivi, K.N.76, G.N.127, B.N.127-1-2. 12 Ağustos 1919'da XV. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa tarafından verilen bilgiye göre ise Elviye-i Selâse'nin tahliyesine 9 Aralık 1918'te başlanmıştır. Bkz. TTK, Tevfik Büyükoğlu Arşivi, Dosya No:97.

²⁷ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.148, B.N.148-2; ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.156, B.N.156-1.

²⁸ ATASE Arşivi, K.N.5, G.N.152, B.N.152-1.

Yakup Şevki Paşa, Elviye-i Selâse'nin tahliyesi ile uğraşırken, İngilizler de tahliye işini çabuklaştırmak ve işgali bir an önce gerçekleştirmek için bölgeye gelmeye başlamışlardı. Nitekim İngilizler, 24 Aralık 1918'te Batum'u²⁹, 26 Aralık 1918'de ise Kars ve Ardahan'ı işgal etmişlerdir³⁰. Ayrıca Batum'daki İngiliz İşgal Kuvvetleri Kumandanı General Forestier Walker, tahliye tarihini kesinleştirmek için 7 Ocak 1919'da Kars'a gelmiştir. Kars'ta, IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa ile görüşen General Forestier Walker, tahliyenin ne zaman biteceğini sorduğunda Yakup Şevki Paşa, ancak Şubat sonlarında mümkün olacağını söylemiştir. Buna sinirlenen General Forestier Walker Paşa'ya; tahliye bilerek uzattığını ve bu durumu İstanbul'a yazarak şikayette bulunacağını ayrıca en geç tahliyenin 25 Ocak 1919'da tamamlanmasını istemiştir. Yakup Şevki Paşa da bunu kabul etmek zorunda kalmıştır³¹.

Yakup Şevki Paşa'nın emri ile IX. Ordu Karargahı 13 Ocak 1919'da Kars'tan Erzurum'a nakledilmiş olup, aynı gün İngilizler, General Pitah başkanlığında 20 kişilik bir Hükümet Heyeti ve 200 kişilik bir İngiliz Müfrezesi ile Kars'ta idareyi ele almıştır³².

25 Ocak 1919'da IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa'dan Harbiye Nezaretine gönderilen telgrafta; Batum'un tahliyesi sırasında karşılaşılan zorluklardan ders alındığı, Kars ve Ardahan'ın tahliyesi sırasında daha tedbirli davrandığını belirtmektedir. Yine aynı telgrafta; bütün silah, cephane, mühimmat ve eşyaların hudut gerisine taşındığı, erzağın ise büyük zorluklar içerisinde taşınmasına devam edildiği ve Ocak sonunda tahliyenin tamamen biteceği belirtilmektedir³³.

Vükelâ Meclisi'nin 1 Ocak 1919'da aldığı karar gereğince, askeri tahliyenin yanı sıra mülki memurların da buraları terk etmeleri gerekiyordu. Bu sebeple Kars Mutasarrıfı Hilmi (Uran) Bey ve diğer mülki memurlar da Kars'dan ayrılmak zorunda kalmışlardır³⁴.

Sonuç olarak; 10 Aralık 1918'de başlatılan Elviye-i Selâse'yi tahliye süreci Ocak 1919'un sonlarında sona ermiştir. IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa'nın önderliğindeki Türk kuvvetleri 93 sınırı gerisine çekilmişlerdi. Fakat, şimdi Erzurum'da bütün varlığı ile tam teşekküllü bir ordu mevcut idi. IX. Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa, iki aylık süre içinde ordu için gerekli cephane, mühimmat ve yiyecekleri Erzurum'a taşıtarak ve Elviye-i Selâse'deki halka yardım ederek Milli Mücadelemize önemli hizmette bulunmuştur. Çünkü, daha sonra Kolordu'ya çevrilecek olan bu ordu, "Doğu Harekâtı"nı yaparak yeni Türkiye Devleti'ne ilk askeri zaferi kazandıracaktır³⁵.

²⁹ Tevfik BİYİKLİOĞLU, Osmanlı ve T0ürk Doğu Hudud Politikası, İstanbul, 1958, s.22.

³⁰ Tevfik BİYİKLİOĞLU, Atatürk Anadolu'da (1919-1921), Ankara, 1959, s.10; DAYI, Elviye-i Selâse..., s.75-76.

³¹ ATASE Arşivi, K.N.7, G.N.16, B.N.16-1.

³² Türk İstiklâl Harbi, I, Mondros Mütarekesi..., s.238-240.

³³ ATASE Arşivi, K.N.10, G.N.37, B.N.37-1-4.

³⁴ Türk İstiklâl Harbi, I, Mondros Mütarekesi..., s.235.

³⁵ DAYI, Elviye-i Selâse..., s.79.

ABSTRACT

According to the 11 th article of Mondros Armistice signed in 30 October 1918, the Entente Block would decide whether Elviye-i Selâse should be evacuated or not after necessary examination. But the Entente Block, infringed this agreement and demanded from Ottoman State to evacuate Elviye-i Selâse according to the diplomatic note dated 11 November 1918.

Ottoman Government ordered Yakup Şevki Pasha, the commander of 9 th Army, to evacuate Elviye-i Selâse in 9 December 1918. Yakup Şevki Pasha started this procedure in 10 December 1918 and completed at the end of January 1919. Yakup Şevki Pasha delayed this procedure and transferred necessary ammunitions, military supplies and foods to Erzurum. Thus he constituted the background of Nation Struggle in Eastern Anatolia.

Keywords: Yakup Şevki Pasha,
Elviye-i Selâse,
Mondros Armistice,
Evacuation,
9 th Army .